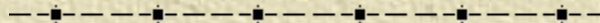

Nasilje u porodici i partnerskim relacijama

Nasilje u kontekstu intimnih relacija: osnovne informacije

- ✦ Nasilje u kontekstu intimnih relacija obuhvata mnogo tipova zlostavljanja:
 - emocionalno/psihološko
 - ekonomsko
 - fizičko
 - seksualno
- ✦ Nasilje u porodici obuhvata skoro četvrtinu (23%) svih nasilnih zločina.

Karakteristike

- ✦ **Ponovljena viktimizacija**
- ✦ **Obrazac ne-fizičkog zlostavljanja često prethodi fizičkom zlostavljanju** (verbalno zlostavljanje, zastrašivanje, finansijsko zlostavljanje, izolacija)
- ✦ **Žrtve nerado prijavljuju nasilje policiji**, često tek kada dođe do teškog napada
- ✦ **Progresivna i eskalirajuća priroda nasilja u kontekstu partnerskih odnosa**

Slučaj nasilja u porodici: David Warner

- ✦ Sled: vikend (Šeliz otišla kod majke, isključila telefon na neko vreme)
- ✦ Svađe
- ✦ Utorak: sačekuje je posle posla, odlaze u pab, piće, svađa, sumnjičenje, Šeliz odlazi kući, on pravi nered i privodi ga policija
- ✦ Nasilni incident te noći
- ✦ Sreda: Šeliz ne može na posao, navodno odbija da ide u bolnicu, on ostaje s njom
- ✦ Četvrtak: on odlazi na posao
- ✦ Petak: seksualni odnos
- ✦ Par dana kasnije stiže policija na poziv Šelizine sestre

Dva problema:

- ✦ Ispitivanje uloge **namere** uobičajeno u slučaju nasilja u porodici ili bliskim relacijama u uspostavljanju obrasca zlostavljanja, kontrolišućeg i nasilnog ponašanja
- ✦ Učestalost i okolnosti upotrebe seksualnog nasilja i silovanja u slučajevima partnerskog nasilja – problem **saglasnosti ili pristajanja**

Pitanje namere

- ✦ Iskustva iz tretmana počinitelaca: često je moguće identifikovati **kognitivni proces kod počinioca** koji je doveo do primene nasilja (npr. opsesivna ruminacija, pojačavanje besa)
- ✦ Pitanje **kontrole** (mesto sukoba, mesto napada, vremenski razmak...)
- ✦ Počinioci često izveštavaju o agresivnim mislima prema svojim partnerima tokom vremenskog odlaganja - „primovano “ stanje pri ponovnom susretu i trenutno nasilje i bez provokacije od strane žrtve

Uloga ljubomore

- ✦ Dobash i Dobash (1979): Seksualna ljubomora i očekivanja u vezi sa kućnim poslovima najčešći izvori konflikta koji dovode do nasilja
- ✦ I muškarci i žene u nasilnim vezama često izveštavaju o potrebi nasilnika da mu partner bude stalno dostupan, i brzoj pojavi sumnje u neverstvo bez pokazatelja (izveštaji osoba u tretmanu i njihovih partnera).

Interpersonalne teorije nasilja u intimnim relacijama - afektivna vezanost

Psihološke teme afektivne vezanosti, odbacivanja i gubitka

- ✦ **Interpersonalna zavisnost** - potreba da se blisko poveže, stupa u interakciju i snažno oslanja na drugu osobu; preokupirani stil afektivne vezanosti
- ✦ **Izražen strah od odbacivanja i napuštanja** – kontrola partnera kroz prinudu i nasilje
- ✦ **Autonomija partnera kao pretnja emocionalnoj sigurnosti** – rasprave o neverstvu, ograničavanje kontakata sa osobama „van“ direktne veze
- ✦ **Počinioci nepoverljivi i često se osećaju odbačeno i napušteno od strane partnera** (nasilje kao način da se osigura veza)

Seksualno nasilje u intimnim relacijama

- ✦ Nije retko (uzorak opšte populacije žena u SAD: između 10 i 34% je napao intimni partner).
- ✦ Žene žrtve i fizičkog nasilja: silovanje i seksualni napad su još učestaliji i pronalaze se u 33 do 59% slučajeva
- ✦ Žrtve koje su iskusile i seksualno i fizičko nasilje češće postaju žrtve ubistva od strane zlostavljača

Seksualno nasilje kao jedan od faktora rizika za povredu

- ✦ Novija istraživanja: prediktori rizika za veću povredu – štetu u okviru intimne relacije su:
 - seksualno nasilje
 - posesivnost,
 - ljubomora
 - pretnje samoubistvom ili ubistvom

Tipologije intimnih/bračnih silovatelja

Finkelhor i Yllo (1985) predložili su tri tipa:

- ✦ **silovatelji - fizički zlostavljači** (blizu polovine) – seksualno nasilje kao aspekt generalnog zlostavljanja i kontrole žrtve
- ✦ **samo silovatelji** (manje od pola) – obezbeđivanje seksa kada je on uskraćen
- ✦ **opsesivni silovatelji** (mali procenat) – preokupirani seksualnim temama, zahtevni seksualno, skloni sadističkom seksu

Tipično seksualno nasilje u intimnim relacijama

- ✦ Dešava se tokom ili kratko nakon fizički ili verbalno nasilnog incidenta
- ✦ Nema vidljivog fizičkog ili verbalnog otpora od strane žene, ali ona izveštava da nije pristala
- ✦ Muškarci koji su seksualno zlostavljali svoje partnerke često izražavaju pozitivne namere kad je u pitanju seksualni kontakt (iskupljenje, pomirenje), poriču bilo kakvu svesnost da odnos nije bio uz pristanak ili da je žrtva bila suviše zastrašena da bi odbila („nije rekla ne“)

Pristanak

Mentalni elementi silovanja su:

- ✧ znanje da nije dat pristanak ili
- ✧ nemar u vezi sa odsustvom pristanka

Šta u slučajevima kad osoba izjavljuje da je verovala da je pristanak dat?

Kada se posebno postavlja pitanje „slobodnog dogovora“

- ✦ žrtva je oteta i nezakonito zadržana, zatvorena
- ✦ žrtva nije razumela svrhu čina zbog nedostatka sposobnosti da razume ili zbog prevare
- ✦ žrtva je spavala, bila u nesvesnom stanju ili pod dejstvom alkohola ili droga
- ✦ žrtva je pristala zbog pretnji ili straha od ozbiljne povrede ili ozbiljne štete po sebe ili drugog

Rezime slučaja – namera i pristanak

- ✦ Fizički nasilnim ponašanjima incidentima prethodi istorija drugih epizoda zlostavljanja - retko se desi da počinitelj iznenada „izgubi kontrolu“, a da pre nije imao istoriju kontrolišućeg, zlostavljačkog ponašanja.
- ✦ Fizički napad na žrtvu može biti dovoljno zastrašujući za nju da se plaši da se opire seksualnim zahtevima i pokušajima odnosa. Stoga žrtva možda neće pokazati aktivno opiranje zbog straha od posledica.

Ubistvo u porodici

- ✦ Jedan član porodice, član domaćinstva, ili jedan od intimnih partnera ubije drugog.
- ✦ Često rezultat akumuliranog nasuprot situacionom besu, i stoga je uobičajeno povezano sa dugotrajnim svađama, zlostavljanjem ili izdajom, kao i sa upotrebom alkohola ili droga

Poznato i nepoznato o ubistvima u porodici

Poznato

- ✦ ubistvo u porodici često se pojavljuje, znatno češće pogađa ženske žrtve i često rezultuje smrću više od jedne osobe (često deteta), kao i smrću samog počinioca
- ✦ droge i alkohol igraju značajnu ulogu u nasilju u porodici (veza nije nužno kauzalna)

Nedovoljno poznato

- ✦ mnoge smrti koje su posledica zlostavljanja u porodici, kao i smrti zbog zanemarivanja, često nisu tretirane kao ubistva u porodici

Rizik i izloženost

Johnson et al. (2000): faktori visokog rizika (iz perspektive ženskih žrtava) su:

✦ Prethodna istorija nasilja u porodici

- eskalacija nasilja
- prethodni pokušaji ubistva, davljenje
- silovanje i seksualno nasilje
- nasilje prema kućnim ljubimcima
- nasilje tokom trudnoće

✦ Izlazak iz nasilne veza

- bračno udaljavanje

Rizik i izloženost

- ✦ Opsesivna posesivnost
 - ekstremna ljubomora
 - praćenje
 - opsesivnost u vezi
 - pokušaji ili pretnja suicidom
- ✦ prethodno uključivanje policije
- ✦ prethodna kriminalna istorija počinioca
- ✦ pretnje ubistvom

Rizik i izloženost

- ✦ problemi sa alkoholom ili drogama
- ✦ akutne percepcije izdaje
- ✦ borba oko prava na starateljstvo nad detetom
 - prethodni pokušaji ubistva ili otmice dece
 - teško zlostavljanje dece
 - seksualno zlostavljanje dece

Rizik i izloženost

- ✦ Mentalna bolest počinioca (paranoja, šizofrenija, depresija)
 - teško zlostavljanje tokom detinjstva
- ✦ Uzimanje talaca
- ✦ Deca su njena, ne i njegova
- ✦ Promene okolnosti
 - nezaposlenost
- ✦ Njen strah!

Prisustvo faktora rizika i izvori informacija

- ✦ Prisustvo bilo kojeg, ili kombinacije više ovih faktora je dovoljno da poveća rizik od ubistva u porodici na srednji ili visok nivo.
- ✦ Izvori informacija uključuju medicinske kartone, snimke sa suđenja, kartone mentalnog zdravlja, snimke telefonskih razgovora, e-mailova, lekarske recepte, ličnu toksikologiju i lične dnevnike.
- ✦ U ubistvima u porodici, ovi faktori su takođe neophodni da se ustanovi kontekst u kom se desio zločin.

Dodatno: faktori rizika za izloženost nasilju u porodici

Wilson (2005):

- ✦ Uzrast žene (žene u reproduktivnim godinama u većem riziku)
- ✦ Majka ima decu koja nisu u srodstvu sa muškim agresorom
- ✦ Pretnja žene da će napustiti ili ako stvarno napusti muškarca.

Pretnja napuštanjem

- ✦ Wilson: najveći pojedinačni okidač za muško nasilje je pretnja žene da će ga napustiti ili njen pokušaj da ga napusti.
- ✦ Tri četvrtine žrtava ubistva i 85% žrtava teškog (ali ne fatalnog) zlostavljanja je pokušalo da napusti veze tokom poslednje godine
- ✦ „Svojinski“ aspekti ovog tipa nasilja - ubistvo supruge događa se kad se do ekstrema poveća osećanje svojine, posesivnost muškarca.

Trudnoća kao faktor rizika?

- ✦ Nalazi koji se odnose na ubistva trudnih ili žena neposredno nakon porođaja slični su statistici o ubistvima svih žena u reproduktivnim godinama, bez obzira na to da li su trudne ili ne.
- ✦ Ima novijih studija koje pokazuju da se nasilje u porodici čak smanjuje tokom trudnoće

Dinamika odnosa u kojima postoji zlostavljanje

- ✦ Važno je za kriminalnog profajlera da shvati kako da prepozna, opazi i komunicira o dinamici odnosa u kom postoji zlostavljanje, da dokuči šta ga tačno motiviše, i da proceni rizik
- ✦ Dinamika intimnog nasilja – način na koji ono počinje, izražava se i razvija se – je kompleksna; vođena osećajem nemoći koji doživljava agresor, a koja se izražava preko zahtevanja moći i kontrole nad žrtvom

Kvantitativne specifičnosti nasilja u porodici: učestalost i trajanje

- ✦ U poređenju s napadima od strane nepoznatih osoba ili ne-intimnih poznanika, nasilje između intimnih partnera češće karakterišu ponovljeni napadi tokom nekog vremenskog perioda
- ✦ **Učestalost:** više od 65% zlostavljanih žena je bilo viktimizirano više puta od strane iste osobe, prosečan broj napada od strane istog partnera je sedam.
- ✦ **Trajanje:** oko 70% žena koje su viktimizirane izjavljuje da je to trajalo duže od godinu dana, prosečno trajanje nasilja je 4 i po godine

Kvalitativni faktori: moć i kontrola

- ✦ U oblasti društvenih nauka govori se o nasilju u porodici kao o obrascu ponašanja koji podrazumeva upotrebu fizičkog zlostavljanja kao jednog metoda nanošenja emocionalne traume.
- ✦ Iako ne postoji jedan poseban profil zlostavljača, obično se koristi okvir koji se tiče moći i kontrole i naglašava se da namerava šteta ide dalje od fizičkih povreda
- ✦ Empirijske evidencije podržavaju teoriju da je nasilje u porodici obično vođeno željom za kontrolom

Pitanje polnih razlika

- ✦ Debate oko pitanja da li su muškarci i žene jednako nasilni - kontradiktorni nalazi epidemioloških studija porodičnih konflikata i studija kriminala
- ✦ Da li su ove studije zaista kontradiktorne?

Johnson (2006): tipologija intimnog nasilja

Kategorije zasnovane na motivaciji počinioca i ukupnom obrascu ponašanja

- ✦ **Intimni terorizam:** jedan od partnera je nasilan i kontrolišući, a drugi je ili nenasilan ili koristi nasilje ali nije kontrolišući
- ✦ **Nasilni otpor:** jedan partner nasilan ali ne kontrolišući, a drugi je nasilan i kontrolišući
- ✦ **Situaciono partnersko nasilje:** pojedinačno nasilje u dijadičkom kontekstu u kom nijedan partner nije nasilan i kontrolišući
- ✦ **Uzajamna nasilna kontrola:** kontrolišuće nasilje u kom su oba partnera nasilna i kontrolišuća.

Mills (1999): tipologija intimnog nasilja

- ✦ **Odbacivanje:** kritikovanje, kažnjavanje, osuđivanje žrtve, odbacivanje njenog mišljenja.
- ✦ **Degradacija:** verbalno zlostavljanje i fizičko ponižavanje
- ✦ **Terorizacija:** pretnje, kažnjavanje žrtve, postavljanje nerealističkih očekivanja uz pretnju ako se ne ispune
- ✦ **Socijalna izolacija:** sprečavanje žrtve da se angažuje u normalnim socijalnim aktivnostima
- ✦ **Mis-socijalizacija:** podsticanje da se uključi u kriminalno ili delinkventno ponašanje.
- ✦ **Eksploatacija:** korišćenje žrtve da izdržava zlostavljača
- ✦ **Emocionalna neresponsivnost:** nezainteresovanost
- ✦ **Ograničavanje:** restrikcija kretanja žrtve

Namera

- ✦ kriminalni profajleri mogu biti angažovani da ispituju ubistvo u porodici u vezi sa **namerom**; potrebno je analizirati mesto zločina i sa njim povezano ponašanje.
- ✦ nisu sva ubistva u porodici rezultat iznenadne pojave nekontrolisanog gneva - mnogi dugotrajni zlostavljači, na primer, planiraju i biraju pažljivo svoje akcije.

Znaci za razmatranje namere

- ✦ Selektivnost kad je u pitanju vreme i mesto na kome će ispoljiti fizičko nasilje
- ✦ Selektivnost u vezi sa izborom žrtve
- ✦ Selektivnost u vezi sa telesnom zonom povređivanja
- ✦ Proračunatost u vezi sa težinom povrede

Proračunati obrazac ukazuje na prestupnika koji ne pati od gubitka kontrole kad poćini zloćin (bez obzira na prisustvo gneva)

Profajler treba da ustanovi da li individualni zloćin ukazuje na kumulativni bes, situacionu strast, planiranu odmazdu ili neku kombinaciju ovih faktora

Ubistvo deteta

- ✦ Oni koji imaju pristup detetu i koji s njim provode vreme prvi moraju da se eliminišu.
 - Prema istraživanju u Kanadi (1995), deca koja su ubijena pre svog prvog rođendana su češće žrtve članova porodice, obično roditelja (oko tri četvrtine takvih žrtava) i u jednakom su riziku od strane oca i majke
- ✦ Statistički podaci nisu dokazi, oni samo mogu usmeriti istragu, što može, ali ne mora, dati rezultate.

Ubistvo starih u porodici

- ✦ Često uključuje osobu koja brine o staroj osobi (često član porodice, privatna medicinska sestra i sl)
- ✦ Kriminalni profajleri treba da budu posebno temeljni u pripremi viktimologije starije osobe, pošto stari verovatno neće prijaviti prethodno zlostavljanje (nemaju uvid, nemaju mogućnost, sramota...)

Pet uobičajenih motiva (prema Powersu, 2001)

- ✦ Ubistvo da se oslobodi tereta
- ✦ Ubistvo radi profita
- ✦ Ubistvo iz mržnje
- ✦ Ubistvo iz osvete
- ✦ Ubistvo pri počinjenju seksualnog napada

Nisu jedini mogući motivi, niti svojstveni isključivo ubistvima starih (neki su prisutni kod ubistva deteta, npr)

Pri smrti starije osobe, treba posebno obratiti pažnju kad ona uključuje sledeće:

- ✦ Smrt je neočekivana i staratelj je tretirao žrtvu uz neobično visok nivo emocionalnog stresa
- ✦ Izolacija žrtve od porodice, prijatelja, socijalnih aktivnosti
- ✦ Neobično visoka stopa smrtnosti u setingu brige o starima (ustanova kao što je dom za stare i sl.)
- ✦ Neočekivane promene u zdravlju s prethodno odsutnim simptomima
- ✦ Promene u testamentu i slično, posebno ako su u suprotnosti s prethodno navedenim
- ✦ i sl.

Rezime: ubistva u porodici

- ✦ Ubistva u porodici događaju se u svim kulturama i državama
- ✦ Velik je obim i varijabilnost slučajeva
- ✦ Usled prevalence i brutalnosti nasilja u porodici krucijalna je temeljna viktimologija.

Proganjanje

- ✦ Proganjanje je prepoznato kao zločin u skorije vreme
- ✦ Žrtve su izložene sistematskom i ponavljanom psihološkom nasilju i često se osećaju izolovano i primorane su da se odreknu nekih oblika socijalne podrške
- ✦ Često se događa u kontekstu prethodne veze (potencijalna opasnost za žrtvu tada nije manja!)

„Profil“ progonitelja

Teško je izvući konzistentnu, pouzdanu sliku o tome koji tip prestupnika proganja zbog:

- ✦ širokog opsega konteksta u kojima se proganjanje pojavljuje
- ✦ konstelacije ponašanja koja je često kompleksna i ne može se lako klasifikovati u distinktnе kategorije.

Demografske karakteristike

- ✦ Pol: većinom muškarci, u manjem procentu slučajeva progonitelj je istog pola kao i žrtva.
- ✦ Poznanstvo: u većini slučajeva neku forma prethodne relacije sa žrtvom
- ✦ Bračni status: većina progonitelja nema intimne partnere u trenutku hapšenja; erotomanska grupa – uglavnom nisu nikad bili u braku

Psihijatrijski status i mentalno zdravlje

- ✦ Visok procenat progonitelja ima dijagnoze različitih poremećaja ličnosti (između 65 i 75%)
- ✦ Izvestan broj je bio na nekoj vrsti psihijatrijskog tretmana i ima kriminalni dosije
- ✦ Imaju istoriju narušenih ili konfliktnih socijalnih i intimnih relacija - proganjanje obezbeđuje pasivno-agresivnu vezu – potpuno uključivanje u život targetirane osobe koje zahteva malo ili nimalo direktnog kontakta.

Trajanje proganjanja

- ✦ Od 4 meseca do 20 godina
- ✦ Četvrtina traje između 2 i 5 godina, a desetina više od 5 godina.
- ✦ Slučajevi proganjanja koji uključuju prethodne intimne partnere prosečno traju dva puta duže (2.2 godine) od drugih vrsta proganjanja (1.1 godina).

Prototip progonitelja

- ✦ nezaposlen u srednjim 30-tim
- ✦ verovatno ima prethodnu psihijatrijsku, kriminalnu i istoriju zloupotrebe supstanci
- ✦ nije u vezi u vreme proganjanja.
- ✦ proganja u trajanju od godinu dana, u rasponu od tri do deset incidenata tokom tog vremena.
- ✦ verovatno je imao kontakta sa psihijatrijskim ustanovama ili pravosudnim sistemom.

Inicijalna procena

Zakonsko određenje zahteva tri elementa:

- ✦ obrazac uznemiravanja tokom vremena;
- ✦ implicitne ili eksplicitne pretnje;
- ✦ nameru da se naudi, zastraši ili izazove veliki emocionalni distress

Proganjanje nije determinisano jednim specifičnim aktom ili događajem, već konstelacijom nametljivog ponašanja i uznemiravanja tokom vremena (napadi, uništavanje imovine, neželjeni pokloni, otvorene pretnje, pisma, nadgledanje, telefonski pozivi, prilaženje...).

Utvrdjivanje rizika

Faktori rizika utvrđeni u istraživanjima koji predviđaju verovatnoću da će biti naneta šteta ili povreda:

✦ Prethodna veza:

- podrazumeva bivše intimne partnere, ali i neke profesije kao što su psihijatri, socijalni radnici
- Intimni progonitelji češće upućuju pretnje, češće uništavaju imovinu, češće napadaju i prilaze žrtvi nego neintimni progonitelji.

✦ Kriminalna i psihijatrijska istorija; suicidalnost

✦ Pretnje. Nisu pouzdani prediktori napada, ali povećavaju verovatnoću

-
- ✦ Sve žrtve doživljavaju da je iskustvo progonjenosti imalo štetan uticaj na njihovo psihološko, interpersonalno i profesionalno funkcionisanje.
 - ✦ Osećanje zastrašenosti, izolovanosti, bespomoćnosti; PTSD